

УДК 343.98

DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.12.46>**Сергій Чучко,***ад'юнкта кафедри криміналістики та домедичної підготовки
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У РОЗСЛІДУВАННІ ШАХРАЙСТВА В КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ ТОВАРІВ ЧЕРЕЗ МЕРЕЖУ ІНТЕРНЕТ

Наукова стаття присвячена висвітленню деяких аспектів розслідування шахрайства при купівлі-продажу товарів через мережу Інтернет. Розглядається сутність взаємодії правоохоронних органів під час розслідування визначеної категорії кримінально каранних діянь.

Автор акцентує увагу на тому, що взаємодія є обов'язковою категорією для успішного здійснення будь-якої спільної діяльності. Не є винятком і розслідування кримінальних правопорушень, адже ефективність поєднання сил і засобів правоохоронних органів забезпечить найбільш швидке притягнення до відповідальності винних у вчиненні протиправного діяння. Розслідування шахрайства при купівлі-продажу товарів через мережу Інтернет також вимагає від відповідних підрозділів правоохоронних органів спільних заходів і проведення процесуальних дій.

Підтримується позиція авторів, які розглядають досліджувану категорію як засновану на законі погоджену за метою, місцем і часом діяльність незалежних один від одного в адміністративному стосунку органів, що виражається в найбільш доцільному сполученні властивих цим органам засобів і методів і спрямована при організуючій ролі слідчого на запобігання злочинам, притинення, розкриття й усебічне, повне та об'єктивне розслідування злочинів, учинення яких зраховано до компетенції слідчого.

Аналіз опитування респондентів дав змогу виділити серед процесуальних форм взаємодії під час розслідування шахрайства при купівлі-продажу товарів через мережу Інтернет такі: виконання доручень слідчого про проведення слідчих (розшукових) дій і негласних слідчих (розшукових) дій; надання слідчому матеріалів, зібраних у ході оперативно-розшукової діяльності, для вирішення питання щодо внесення відомостей до ЄРДР; сприяння слідчому при проведенні окремих слідчих (розшукових) дій; виконання оперативним підрозділом доручень слідчого щодо перевірки оперативно-розшуковим шляхом відомостей, що мають значення для встановлення наявності чи відсутності підстав для внесення відомостей до ЄРДР за оперативними матеріалами.

Зазначається, що специфічною ознакою досліджуваної категорії кримінальних проваджень є необхідність проведення низки негласних слідчих (розшукових) дій та оперативно-технічних заходів.

Ключові слова: взаємодія, шахрайство, кримінальні правопорушення, розслідування, слідчі (розшукові) дії, купівля-продаж товарів через мережу Інтернет.

Постановка проблеми. Взаємодія є обов'язковою категорією для успішного здійснення будь-якої спільної діяльності. Не є винятком і розслідування кримінальних правопорушень, адже ефективність поєднання сил і засобів правоохоронних органів забезпечить найбільш швидке притягнення до відповідальності винних у вчиненні протиправного діяння. Розслідування шахрайства при купівлі-продажу товарів через мережу Інтернет також вимагає від відповідних підрозділів правоохоронних органів спільних заходів і проведення процесуальних дій.

Окремих аспектам взаємодії правоохоронних органів під час розслідування кримі-

нальних правопорушень присвятили праці такі науковці, як Л.І. Аркуша, Р.С. Белкін, А.Ф. Волобуєв, А.Я. Дубинський, В.П. Лавров, Є.Д. Лук'янчиков, Г.А. Матусовський, М.В. Салтевський, В.В. Тищенко, К.О. Чаплинський, А.Я. Хитра, В.Ю. Шепітько, Ю.І. Шостак, М.П. Яблоков та ін.

Водночас питанням взаємодії підрозділів Національної поліції під час розслідування шахрайства при купівлі-продажу товарів через мережу Інтернет з боку науковців належної уваги не приділено.

Тому **мета статті** – визначити особливості взаємодії правоохоронних органів під час розслідування шахрайства при купівлі-продажу товарів через мережу Інтернет.

Виклад основного матеріалу. Починаючи розгляд досліджуваної наукової категорії, одразу варто наголосити на тому, що постійна та ефективна взаємодія правоохоронних органів забезпечує швидке розслідування кримінальних правопорушень.

Так, у період з 25.05.2016 по 06.03.2017 гр. Ж., маючи злочинний умисел, спрямований на незаконне збагачення, за допомогою комп'ютерної техніки розміщувала неправдиві оголошення на сторінці інтернет магазину «olx.ua», соціальної мережі «Вконтакте» під різними псевдонімами («Татьяна Сергеева», «Аля Жужа») про продаж товарів, а саме жіночого одягу та взуття. Велика кількість осіб, уведених в оману гр. Ж., переглядали зазначені оголошення й направляли на вимогу останньої кошти на вказану картку як передоплату. Після переведення коштів покупці товарів не отримували та вже не могли зв'язатися з гр. Ж. [7]. Разом із тим ефективна взаємодія працівників правоохоронних органів допомогла зібрати початкову інформацію на початковому етапі кримінального провадження.

Ми підтримуємо позицію О.С. Саїнчина, який називає загальні умови взаємодії, серед яких:

- найсуворіше дотримання законності;
- плановість;
- швидкість, активність і широке застосування науково-технічних засобів у ході розслідування;
- обов'язкове залучення громадськості;
- правильне ставлення до оцінювання доказів;
- знання кожним учасником взаємодії повноважень і форм діяльності органів слідства й дізнання;
- точне розмежування компетенції учасників взаємодії;
- урахування провідної ролі слідчого в процесі взаємодії;
- нерозголошення даних досудового слідства, а також засобів і методів, застосовуваних в ОРД;
- відносна самостійність органу дізнання у виборі засобів і методів, використовуваних для здійснення ОРЗ [6, с. 267].

Погоджуючись із наведеною думкою, уважасмо за необхідне визначити поняття взаємодії підрозділів Національної поліції. Зокрема, А.Я. Хитра формулює цю категорію як засновану на законі й спільності завдань у кримінальному судочинстві погоджену колективну діяльність, яка передбачає ефективне використання правових заходів і сил слідчих, обумовлену їхньою компетенцією й формами діяльності, спрямовану на роз-

слідування злочинів і запобігання їм [9, с. 6]. У свою чергу, А.Я. Дубинський і Ю.І. Шостак розглядають взаємодію правоохоронних органів як засновану на законі погоджену за метою, місцем і часом діяльність незалежних один від одного в адміністративному статусу органів, що виражається в найбільш доцільному сполученні властивих цим органам засобів і методів і спрямована при організуючій ролі слідчого на запобігання злочинам, припинення, розкриття й усебічне, повне й об'єктивне розслідування злочинів, учинення яких зараховано до компетенції слідчого [2, с. 5–7].

Варто зазначити, що взаємодія правоохоронних органів реалізується в певних формах. Під формами взаємодії слідчого й оперативних підрозділів окремі науковці розуміють організаційні прийоми та методи, способи й порядок зв'язків між ними, засновані на кримінально-процесуальному законі та відомчих нормативних актах правоохоронних органів, а також передовому досвіду слідчої практики, спрямовані на забезпечення узгодженої їхньої діяльності та правильне сполучення властивих кожному із цих органів методів і засобів роботи [6, с. 267]. Водночас необхідно розуміти, що під час розслідування шахрайства при купівлі-продажу товарів через мережу Інтернет зустрічаються випадки, при яких визначається тільки загальне завдання й погоджуються шляхи його виконання, а місце та час проведення відповідних дій обираються самими взаємодіючими органами. Тобто працівники відповідних підрозділів повинні самостійно обрати лінію поведінки.

Взаємодія працівників правоохоронних органів повинна ґрунтуватися на суворому дотриманні й виконанні закону. При цьому варто мати на увазі не тільки відомчі нормативні акти, які регламентують зазначену взаємодію, а й положення кримінально-процесуального закону, а також інших законів і спільних нормативних актів МВС України та Генеральної прокуратури України.

Ми поділяємо позицію М.А. Погорецького, який акцентує увагу на тому, що форми взаємодії поділяються на процесуальні, які врегульовані кримінально-процесуальним законом, та організаційно-тактичні (непроцесуальні), що врегульовані відомчими нормативними актами (наказами, інструкціями, вказівками), а також нормами службової етики й виробленої практикою. Автор зазначає, що таке розмежування має не тільки пізнавальне, а й практичне значення, оскільки дає змогу правильно визначити значення результатів взаємодії [5, с. 179], що ми підтримуємо.

У свою чергу, В.А. Колесник з приводу особливостей працівників правоохоронних органів зазначає низку положень. Так, автор указує, що взаємодія має організаційні й кримінально-процесуальні аспекти, якщо в окремих випадках можуть здійснюватися узгоджені дії під час участі оперативних співробітників у проведенні окремих слідчих дій і це буде спільною діяльністю слідчого й оперативного працівника, то участь слідчого в проведенні оперативних заходів виключена. Але якщо такі оперативні заходи будуть здійснюватися з метою виконання узгоджених завдань у поєднанні з процесуальними діями, то, попри відсутність спільності дій оперативного працівника і слідчого, питання взаємодії матимуть місце. Тому у взаємодії оперативних і слідчих підрозділів треба акцентувати увагу не на спільності, а на узгодженості дій слідчих та оперативних підрозділів, якщо такими діями розв'язується виконання спільних чи взаємовигідних завдань. Проте за певних обставин взаємодія матиме прояв саме в спільних діях і лише в межах повноважень, наданих слідчому та оперативному співробітнику [3, с. 121].

Досліджуючи організацію взаємодії слідчих та оперативних працівників під час розслідування шахрайства при купівлі-продажу товарів через мережу Інтернет, варто враховувати наявність двох управлінських рівнів такої організації: 1) на рівні діяльності служб і підрозділів; 2) на рівні розслідування конкретного кримінального провадження. Кожному із цих рівнів властиві свої форми організації взаємодії, та й суб'єкти – організатори взаємодії – не завжди збігаються.

На першому рівні – це насамперед підготовка й розподіл висококваліфікованих кадрів слідчих та оперативних працівників, здатних успішно виявляти, розслідувати кримінальні правопорушення в досліджуваній сфері, учинені з використанням різних способів, в умовах активної, у тому числі організованої, протидії з боку правопорушників і пов'язаних із ними осіб.

Під час розслідування в слідчого нерідко виникає необхідність ухвалювати рішення щодо пріоритетності виконання тих або інших слідчих (розшукових) дій при гострому дефіциті часу. На початковому етапі розслідування максимальну кількість даних слідчий одержує від оперативного працівника, що розробляв підозрюваного та викрив його. Для одержання цілісної картини, що сталася, і виконання повного, усебічного й об'єктивного розслідування слідчий, крім іншого, дізнається про особу правопорушника, вивчає його особистість, що необхідно для розкриття

злочину, одержання доказів, висування обґрунтованих версій, обрання найбільш ефективної тактики слідства, надання в ході розслідування виховного впливу, виявлення конкретних причин та умов здійснення злочину [4, с. 200].

Під час розслідування шахрайства при купівлі-продажу товарів через мережу Інтернет повинна бути безперервність взаємодії. Тобто з моменту одержання повідомлення про кримінальне правопорушення, що готується, вчинюється або вчинене, оперативний працівник погоджує свої дії зі слідчим, вони спільно вирішують питання доцільності й правомірності виконання тих або інших заходів. Слідчий використовує можливості оперативного підрозділу з початку своєї роботи з розслідування злочину й до закінчення досудового розслідування.

Поділяючи думку окремих учених, зазначимо, що серед форм взаємодії правоохоронних органів існують такі: погоджене планування діяльності щодо виявлення і припинення злочинів; спільне визначення тактики й методів проведення перевірки наявної інформації; погоджене використання сил і засобів взаємодіючих підрозділів при здійсненні оперативно-розшукових заходів, кримінально-процесуальної та іншої діяльності; спільне планування в справі слідчих дій та оперативно-розшукових заходів; виконання оперативним працівником доручень слідчого; взаємне інформування та спільне обговорення результатів слідчих, пошукових та оперативно-розшукових заходів; спільне обговорення питань про необхідність і момент порушення кримінальної справи, визначення напрямів розслідування; сприяння оперативного працівника слідчому при здійсненні останнім слідчих дій; спільна погоджена діяльність у складі слідчо-оперативної групи [8, с. 126].

Аналіз опитування працівників слідчих та оперативних підрозділів поліції дав змогу виділити серед процесуальних форм взаємодії під час розслідування шахрайства при купівлі-продажу товарів через мережу Інтернет такі:

- виконання доручень слідчого про проведення слідчих (розшукових) дій і негласних слідчих (розшукових) дій – 86%;
- надання слідчому матеріалів, зібраних у ході оперативно-розшукової діяльності, для вирішення питання щодо внесення відомостей до ЄРДР – 75%;
- сприяння слідчому під час проведення окремих слідчих (розшукових) дій – 59%;
- виконання оперативним підрозділом доручень слідчого щодо перевірки оперативно-розшуковим шляхом відомостей, що

мають значення для встановлення наявності чи відсутності підстав для внесення відомостей до ЄРДР за оперативними матеріалами, – 29%.

Специфічною ознакою досліджуваної категорії кримінальних проваджень є необхідність проведення низки негласних слідчих (розшукових) дій та оперативно-технічних заходів, пов'язаних з установленням правопорушника та його зв'язків, що полягають у спостереженні за об'єктом, прослуховуванні телефонних переговорів, огляді кореспонденції, знятті інформації з транспортних та електронних систем тощо.

Як зазначає Д.В. Безруков, використання такої інформації в процесі оперативних заходів або слідчих дій дає змогу не лише підвищити якість оперативно-розшукової діяльності та кримінального процесу, а й у багатьох випадках воно є єдиним способом досягнення мети кримінального провадження. Мережні інформаційні технології створюють передумови як для суттєвої зміни способів здійснення «традиційних» злочинів, так і для появи нових видів злочинної діяльності, які обумовлюють проведення звичайних і специфічних ОРЗ [1, с. 131].

Дослідження матеріалів кримінальних проваджень дало змогу встановити, що особи, які вчиняють шахрайства при купівлі-продажу товарів через мережу Інтернет, ведуть постійний обмін інформацією зі своїми жертвами. В основному таке спілкування здійснюється через мережу Інтернет (78%). Крім того, для спілкування зі співучасниками, близькими особами й органами, які надають допомогу в реалізації умислу, застосовується здебільшого мобільний зв'язок (94%). Для зібрання інформації стосовно їхнього спілкування необхідно проводити низку негласних слідчих (розшукових) дій та оперативно-технічних заходів, пов'язаних з установленням правопорушника та його зв'язків, що полягають у спостереженні за об'єктом, прослуховуванні телефонних переговорів, огляді кореспонденції, знятті інформації з транспортних та електронних систем тощо.

Висновки

Підводячи підсумок, зазначимо, що взаємодія правоохоронних органів під час розслідування шахрайства при купівлі-продажу товарів через мережу Інтернет є запорукою успішного виявлення винних осіб. Найбільш розповсюдженими формами взаємодії є виконання доручень слід-

чого про проведення слідчих (розшукових) дій і негласних слідчих (розшукових) дій, а також надання слідчому матеріалів, зібраних у ході оперативно-розшукової діяльності, для вирішення питання щодо внесення відомостей до ЄРДР. Встановлено, що особи, які вчиняють шахрайства при купівлі-продажу товарів через мережу Інтернет, ведуть постійний обмін інформацією зі своїми жертвами. В основному таке спілкування здійснюється через мережу Інтернет (78%). Крім того, для спілкування зі співучасниками, близькими особами й органами, які надають допомогу в реалізації умислу, застосовується здебільшого мобільний зв'язок (94%). Для зібрання інформації стосовно їхнього спілкування необхідно проводити низку негласних слідчих (розшукових) дій та оперативно-технічних заходів, пов'язаних з установленням правопорушника та його зв'язків, що полягають у спостереженні за об'єктом, прослуховуванні телефонних переговорів, огляді кореспонденції, знятті інформації з транспортних та електронних систем тощо.

Список використаних джерел:

1. Безруков Д.В. Використання оперативно-технічних засобів щодо протидії злочинам проти власності підрозділам карного розшуку : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Донецький юридичний інститут МВС України. Кривий Ріг, 2015. 230 с.
2. Дубинский А.Я., Шостак Ю.І. Організація і діяльність слідчо-оперативної групи. Київ : КВШ МВС СРСР, 1981. 49 с.
3. Колесник В.А. Криміналістична тактика в забезпеченні діяльності оперативних та слідчих підрозділів СБ України з виявлення й розкриття злочинів : монографія. Київ : Наук.-вид. відділ НА СБ України, 2011. Ч. 2. 378 с.
4. Криміналістика / под ред. Р.С. Белкина. Москва : НОРМА-ИНФРА-М, 1999. 971 с.
5. Погорецький М.А., Хотенець В.М. Процесуальні і організаційно-тактичні форми взаємодії органів дізнання і досудового слідства. *Право і безпека*. Харків, 2002. № 1. С. 178–183.
6. Саїнчин О.С. Криміналістичні умови розкриття умисних вбивств. *Правова держава*. Одеса : ОНУ, 2008. № 10. С. 267–273.
7. Справа № 591/2696/17. Архів Зарічного районного суду м. Суми, 2017 р.
8. Уголовный процесс : учебник / под ред. С.А. Колосовича, Н.А. Зайцевой. Москва : ИМЦ-ГУК МВД России, 2003. 235 с.
9. Хитра А.Я., Кучер В.О. Взаємодія слідчого та органу дізнання при провадженні кримінальних справ : курс лекцій. Львів : Держ. ун-т внутрішніх справ, 2009. 100 с.

Serhii Chuchko. Features of the cooperation of law enforcement bodies when investigating fraud in the purchase and sale of goods over the Internet

The scientific article is devoted to the coverage of some aspects of the investigation of fraud in the sale of goods via the Internet. The essence of law enforcement interaction during the investigation of a certain category of criminally punishable acts is considered.

The author emphasizes that interaction is a necessary category for the successful implementation of any joint activity. Investigation of criminal offenses is no exception. After all, the effectiveness of the combination of forces and means of law enforcement agencies will ensure the fastest prosecution of those guilty of committing an illegal act. Investigation of fraud in the purchase and sale of goods via the Internet also requires the relevant law enforcement agencies to take joint action and take legal action.

The position of the authors is supported, who indicate that the studied category consists in the coordinated activities of investigative and operational units to ensure the successful detection and investigation of crimes carried out by each party within its competence by its own means and methods.

The analysis of the respondents' survey made it possible to distinguish among the procedural forms of interaction in the investigation of fraud in the sale of goods via the Internet the following: execution of the investigator's instructions to conduct investigative (investigative) actions and covert investigative (investigative) actions; providing the investigator with materials collected in the course of operational and investigative activities to resolve the issue of entering information into the Unified Register of Pre-trial Investigations; assistance to the investigator in carrying out certain investigative (search) actions; execution by the operative subdivision of the investigator's instructions on verification by operative-investigative means of information relevant for establishing the presence or absence of grounds for entering information into the Unified Register of pre-trial investigations on operative materials.

It is noted that a specific feature of the studied category of criminal proceedings is the need for a number of covert investigative (search) actions and operational and technical measures related to the establishment of the offender and his connections, consisting in monitoring the object, eavesdropping on telephone conversations, correspondence reviews, removal of information from transport and electronic systems, etc.

Key words: interaction, fraud, criminal offenses, investigations, investigative (search) actions, purchase and sale of goods via the Internet.